

PREDGOVOR

Za uspješno suočavanje sa globalnim izazovima u 21. vijeku, potrebna je nova paradigma održivog razvoja, boljeg i humanijeg ljudskog društva. U potrazi za takvom paradigmom, društvo zasnovano na znanju pojavljuje se kao najizglednije rješenje, a do njega se ne može doći ako se saglasno ne promijeni paradigma obrazovanja.

Danas živimo u okruženju koje se sve brže mijenja, što zahtijeva ne samo da mu se stalno adaptiramo već i da učestvujemo u upravljanju tim promjenama. Zbog toga su sposobnosti kritičkog promišljanja, kreativnosti i inovativnosti, profesionalizma i pouzdanosti, preduzetništva i inicijativnosti, komunikativnosti i kooperativnosti, etičnosti i građanske odgovornosti, društvene i interkulturalne interakcije, a povrh svega i doživotnog učenja, neuporedivo značajnije za razvoj ekonomije, kompetitivnosti i socijalne kohezije jedne zemlje nego sposobnost reprodukcije nastavnih sadržaja, što je bila tradicionalna mjera uspjeha obrazovnog procesa.

U ovom našem vremenu, dešava se najveća revolucija u istoriji obrazovanja od otkrivanja štamparske mašine, uslovljena naglim razvojem informaciono-komunikacionih tehnologija (ICT), koje omogućavaju pristup učenju bilo gdje i bilo kada. Čovjek može učiti ono što želi i iz izvora širom svijeta koje smatra najboljim i najprikladnijim, tako da škole i udžbenici više nemaju monopol znanja i obrazovanja. ICT omogućavaju društvu da razvija nove metode učenja, da promovise učenje na daljinu, da stvara virtualne biblioteke, škole i univerzitete. Zato uvođenje i korišćenje ICT-a nije samo dodatak postojećem sistemu obrazovanja već predstavlja nov, savremen način obrazovanja.

Šta će biti *budućnost* čovječanstva istražuje Milenijumski projekt UN „The State of the Future”, a između ostalog i mogućnosti koje će obrazovanje i učenje imati na raspolaganju. Te mogućnosti daju dramatično drugačiji pogled na obrazovanje u odnosu na onaj koji imamo danas. Tako se predviđa da će oko 2030. godine inteligentni portabl uređaji imati procesnu moć ljudskog mozga. Čovjek će imati pristup svjetskom znanju koje će biti integrisano na globalnoj mreži, pri čemu će moći koristiti simulaciju virtualne stvarnosti koja je prilagođena njegovim individualnim potrebama. Kontinualna evaluacija individualnog procesa učenja biće dizajnirana da bi se preduprijedio mogući nestabilan razvoj pojedinca. Funkcije mozga mogle bi biti uvećane korišćenjem farmaceutskih preparata. Saznanja iz djelimičnog mapiranja ljudskog mozga i druge metode mogli bi dovesti do znatnog povećanja lične inteligencije oko 2030. godine. U nešto daljoj budućnosti, mozak će biti moguće i ge-

netički poboljšavati, a mikroorganizmi-dizajneri mogli bi učiniti da moždane ćelije funkcionišu efikasnije.

Ova predviđanja, iako mnogima danas strana i teško prihvatljiva, biće vjerovatno dio životne i profesionalne stvarnosti generacija mladih koje su sada u procesu obrazovanja. Zato obrazovanje već sada treba da priprema mlade ljude i za rad na poslovima koji još ne postoje, za korišćenje tehnologija koje još nijesu osvojene i za rješavanje problema kojih danas još nema. Stoga, krucijalno pitanje za nas koji smo radili na potprojektu „Obrazovanje”, jednom od 10 djelova projekta „Crna Gora u 21. stoljeću” – u eri kompetitivnosti” bilo je sljedeće: Kako u Crnoj Gori ostvariti prelaz od naše problemima bremenite sadašnjice do ovih vizija budućnosti?

U traganju za odgovorom analizirali smo stanje obrazovanja u Crnoj Gori i proučili obimnu literaturu o obrazovnim i drugim trendovima u Evropi i svijetu. Naravno, pošli smo prvo od sagledavanja globalnih trendova koji imaju snažan uticaj na obrazovanje, a to su: globalizacija, ubrzan tehnološki razvoj i tehnologizacija društva, brz porast izvora i broja informacija, nove razvojne i vrijednosne perspektive kroz izgradnju društva zasnovanog na znanju, prednosti strateškog planiranja, starenje stanovništva. Zatim smo uočili najvažnije globalne trendove u obrazovanju: napuštanje tradicionalnog modela obrazovanja, imperativ cjeloživotnog učenja, jačanje neformalnog obrazovanja, diversifikacija izvora učenja i nove obrazovne tehnologije, internacionalizacija, individualizacija, promjena uloge nastavnika i metoda nastave, duže školovanje novih generacija, ekspanzija tercijarnog obrazovanja i rast njegovog tržišta. Morali smo sagledati i društveni kontekst. Prvo onaj širi, evropski: EU nastoji da postane vodeća ekonomija u svijetu i da sačuva tradicionalne evropske vrijednosti, sve jača integracija članica unutar EU – u obrazovanju takođe (zajednički strateški izazovi, ciljevi, ključne kompetencije, okvir kvalifikacija, nivo izdvajanja iz BDP-a). Zatim i naš, crnogorski kontekst: zemlja u tranziciji i u nastojanju da postane članica EU i NATO, ekonomska kriza, niska socijalna kohezija, nepostojanje cjelovite strategije dugoročnog razvoja, neadekvatno vrednovanje znanja koje zato nije motivacioni faktor za učenje, tržište rada traži pretežno radnu snagu niskih kvalifikacija, sadašnji glavni pravci privrednog razvoja nemaju znanje kao dominantan input, interesovanje mladih za prirodne i tehničke nauke je u opadanju, u protekloj dekadi započete reforme na svim nivoima i u svim sektorima obrazovanja. Konačno, u promišljanju razvoja obrazovanja u Crnoj Gori pošli smo i od sljedećih opštih razvojnih pretpostavki za Crnu Goru: postaće član EU i prihvatiti njene standarde, razvijaće se u miru kao demokratsko i otvoreno društvo, svoj razvoj će usklađivati sa globalnim razvojem, voljno će se opredijeliti za izgradnju društva znanja.

Na osnovu navedenih razmatranja, zaključili smo da dosezanje daljih horizonta razvoja obrazovanja u Crnoj Gori bitno zavisi od toga da li ćemo u narednih 10-ak godina uspjeti da se *procesno* uspješno vežemo za ono što su moderne tendencije obrazovanja u razvijenim zemljama Evrope, da prihvatimo kao svoje obrazovne izazove i ciljeve EU i dostignemo ih, ne na nivou periferije u EU već na nivou prosjeka zemalja članica EU, da bismo ušli u njenu maticu koja će nas zatim nositi ka vizijama obrazovanja 21. vijeka iz Milenijumskog projekta UN. Takvu razvojnu orijenta-

ciju pokušali smo utkati u tekst „Obrazovanje – sinteza / ključne poruke”, koji otvara ovaj Zbornik autorskih radova saradnika na potprojektu. Ta sinteza je rezultat jednogodišnjeg rada na potprojektu 15 saradnika, tokom kojeg je uži tim potprojekta imao 18 sjednica, organizovao 6 okruglih stolova o pojedinim segmentima i temama obrazovanja i više intervju sa pojedincima iz sistema obrazovanja u Crnoj Gori. U njoj je, nadamo se jer nam je to bila namjera, naglasak stavljen na: (I) povećanje kvaliteta obrazovnog sistema, (II) cjeloživotno obrazovanje kao temeljni princip obrazovanja budućnosti, (III) ICT koje su najsnažniji pokretač promjena u obrazovanju sadašnjice, a zajedno sa nano i biotehnologijama i vještačkom inteligencijom biće to još i više u budućnosti, (IV) međunarodna umrežavanja našeg obrazovnog sistema, (V) individualizaciju obrazovanja kao temeljni pedagoški pristup.

U okviru potprojekta imali smo 9 zadatah tema. Mi smo im dodali još jednu – „Obrazovanje i profesionalni razvoj nastavnika”, smatrajući je suštinski važnom za kvalitet i budućnost obrazovanja i time nezaobilaznom. U procesu obrazovanja su programi, udžbenici, tehnologija itd. ipak od sekundarnog značaja u odnosu na ulogu nastavnika. Savremenom obrazovnom sistemu potreban je novi tip nastavnika, koji je više vodič i facilitator nego instruktor, vaspitač koji stvara ambijent intelektualnog podsticaja i emocionalne podrške svakom učeniku ponaosob. Bez takvih nastavnika je modernizacija obrazovanja nedostižan cilj. Zbog toga se u Crnoj Gori hitnim mjerama mora poboljšati materijalni položaj nastavničke profesije i graditi njeno dostojanstvo i privlačnost, čineći je izazovnom za najbolje kandidate.

Podgorica, maj 2010.

*Rukovodilac potprojekta „Obrazovanje”,
Akademik Perko Vukotić*